

COACH UNIVERZITY

Česká asociace cheerleaders

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE – LICENCE C:

Identita cheerleaders

„Roztleskávačka, tanečnice, fanyňka, sexy kočka, hopsanda, ta s třásněma“

Úvod

„Dětské rozhodování o aktivní sportovní účasti je provázáno s jeho individuální identitou, představami a tělesné kráse, úspěchu, míře vlastního sebevědomí.“

Sekot, 2003, str.98

Téma, kterým se práce bude zabývat, je hledání identity sportovce věnujícímu se cheerleadingu. Vycházíme z předpokladu, že chceme vytvořit ideální podmínky pro děti i mládež, aby cheerleading vnímali jako aktivitu atraktivní, se zájmem se této činnosti věnovali a hrdě se k ní hlásili. Tvoření identity se spojuje i se společenským pohledem na danou aktivitu. Zde se dostáváme do konfliktu s různými stereotypy a předsudky, jež se vážou k tomuto sportovnímu odvětví a které mohou tvorbu identity sportovce zkomplikovat, či ji dokonce posunout do negativní roviny. Vycházím z vlastní zkušenosti, kdy se dříve jako aktivní sportovec a dnes jako trenér stále potýkám se zkreslenými představami o cheerleadingu. Tyto kulturní stereotypy se pak odráží i na tom, jak sportovci vnímají sami sebe, na vnímání vlastního těla a samozřejmě i na to, jak přijímají sociální status, který jim daný sport přináší.

Cheerleading není ryze českým sportem, nicméně v posledních dvaceti letech si i v České republice hledá své důstojné místo mezi dalšími sporty. Není však jednoduché si svoji pozici vybojovat i mezi veřejností. Lidé často zaměňují cheerleading s jinými tanečními sporty (například s mažoretkami, aerobikem, gymnastikou či discem), dále je obtížně uchopitelná anglická terminologie nahrazována lépe pochopitelnými, ale často zjednodušujícími českými výrazy (př. stunty – vyhazovačky, zvedačky). Veřejnost také nemá jasný náhled na to, jak celkově vnímat cheerleader. Málokdo na dívky a chlapce věnující se tomuto sportu nahlíží jako na aktivní sportovce či atlety. Dívky jsou v očích veřejnosti často vnímány spíše jako vyzývavě oblečené tanečnice a vyzývavé chování je od nich předpokládáno. Chlapci jsou zase vnímáni jako zženštilí, pokud se danému sportu věnují.

V práci, která je předkládána, se tedy budu zabývat historicko-kulturním zázemím cheerleadingu, abychom mohli lépe pochopit, na jakých základech se utváří pojetí o tomto sportu. Zacílím nejen na historicko-kulturní kontext v České republice, ale rovněž se

podíváme na přístup společnosti k cheerleadingu v jeho kolébce - ve Spojených státech amerických. Dále se dotkneme vnitřních i vnějších vlivů pomáhajících utvářet identitu sportovců, v našem případě cheerleaders, genderových rozdílů mezi cheerleaders, a důsledků z toho plynoucích, a to jak v pozitivním, tak i v negativním dopadu (viz poruchy příjmu potravy, přílišná sexuální vyzývavost). V závěru práce se pokusíme nastínit ideální podmínky pro rozvoj identity cheerleaders. Věříme, že celkový náhled na problematiku identity cheerleader a jasné vymezení problematických míst může nastínit trenérům a vedoucím, jak pomoci svým svěřencům s uchopením vlastní identity sportovce a tím pomoci k jejich osobnímu růstu a spokojenosti.

Identita sportovce

Je patrné, že pro vývoj mladého člověka je podstatné nalézání vlastní identity. I proto ji vnímáme jako důležitý sociální kontext každé aktivity, která je lidem nabídnuta. Bačová (2008; dle Výrost, Slaměník, 2008) shrnuje různé teorie identity a používání pojmu následovně:

- Identitou je osoba (skupina, společenství) rozpoznatelná, tedy odlišná od jiných.
- Identitou se potvrzuje legitimnost existence a působení osoby ve svém společenství (skupině).
- Identita hovoří o trvání „rozpoznatelné“ osoby (skupiny, společenství) v čase – tedy její stejnosti – a potvrzuje tak životní příběh osoby, dějiny skupiny či společenství.
- Identita dodává smysl konání osoby (skupiny, společenství) a poskytuje význam, který osoba (skupina, společenství) má v dané době pro jiné lidi.

Na výše uvedeném shrnutí je patrné, že identita se odráží nejen na vnímání sama sebe – kdo jsem, jaký jsem, kde jsou hranice mého já, ale rovněž vychází z toho, jak nás vnímají ostatní. Lze tedy říci, že tento pojem je dán sociokulturními podmínkami. Identita také přináší zážitek vlastní jedinečnosti, oddělení se od ostatních a jistou časovou kontinuitu (Bačová, 2008; dle Výrost, Slaměník, 2008)

Z hlediska identity sportovce je zajímavé zmínit několik momentů, které do jejího vývoje zasahují. V první řadě se jedná o genderově odlišný způsob přípravy sportovců.

K dívkám je často používaný vzorec ochrany, dívky od sportovních aktivit a her nejsou zrazovány, ale jsou častěji kontrolovány a usměrňovány. Jedná se o tzv. „podmíněné povolování“, které v pozdějším věku může dívky více zúzkostňovat i omezovat ve výběru sportovních činností (Sekot, 2003). Dopady se mohou projevit například v tom, že dívky daný sport nedělají naplno, v období puberty upřednostňují sociální skupiny místo tréninků, či je rodiče zrazují od sportu v případě, že se zdá být rizikovým ke zranění.

Na straně druhé chlapci nebývají takto kontrolováni a omezováni. Sport se stává součástí dozrávání v muže, je zdrojem osobního uspokojení a kreditu ve společnosti (Sekot, 2003). Dá se proto předpokládat, že jsou u většiny mladých mužů preferovány spíše typicky mužské sporty – např. fotbal, hokej, basketbal apod. Sporty, které naopak mají spíše feminizovaný kontext (tanec, aerobik apod.) nebývají preferovány – což se může projevat i v nižším zájmu mužů o cheerleading.

V rozvoji identity rovněž hraje důležitou roli mechanismus identifikace, jedná se o příklon daného sportovce pro určitý sociální model. Identifikace tak může pomoci vytvořit silnou vazbu na dané sportovní odvětví a daný model (př. slavný sportovec) může být až nekriticky napodobován (Slepička et al., 2006). Zde lze zmínit důležitost vzorů pro mladé sportovce, je třeba, aby trenér sám byl vzorem chování pro své svěřence a zároveň jim nabídl vhodné idoly a vzory ze zahraničí. Ne vždy může trenér ovlivnit aktuální módní vlnu – nicméně by se měl dokázat k daným trendům vyjádřit z hlediska trenérské autority.

Je zde také vhodné zmínit důsledky některých trendů na vývoj mladých sportovců. V první řadě důraz na vzhled, který je součástí sportovních odvětví, ve kterých je hodnocena i estetická stránka (př. krasobruslení, tanec, cheerleading). Z toho může pramenit i vyšší procento sportovců trpících poruchou příjmu potravy. Ve studii Torres-McGehee et al. (2012) byla zjištěna 33% prevalence vzniku poruchy příjmu potravy u cheerleaders. Zvláště rizikovým mohou být ve sportovním cheerleadingu pozice topů/flyers – jejichž úkolem je být co nejlehčí a nejobratnější. Zde je třeba připomenout, aby trenér dobře vedl mladé sportovce ke správné životosprávě.

Dalším rizikovým faktorem – zvláště u dívek - je přílišná sexuální vyzývavost. Cheerleaders jsou často profilovány jako krásné ženy, dívky se od brzkého věku výrazně líčí, oblékají do krátkých sportovních dressů a učí se bez obav komunikovat s publikem. Johnson (2015) upozorňuje a varuje před tím, že je mnoho vystoupení přerotizováno. Ztráta přirozeného ostychu pak může vést k vyzývavému chování, a to obzvláště v návaznosti na některé filmy¹, které cheerleaders staví do role „sexuálních idolů“

Kulturně-historický kontext v USA

Cheerleading je zcela jedinečně spojen s USA. Jeho vznik se datuje k devatenáctému století a od té doby prošel mnoho proměnami. V současné době má rovněž mnoho tváří a není tak jednoduché názor na cheerleaders mezi američany zobecnit. Trend, který však historickým kontinuem prochází, jsou jasné genderové změny, které se zrcadlí v sociálním pojetí cheereadingu (Stanley, K.; Inderbitzin M.; Plaza D., 2005).

Prvními cheerleaders v Americe byli muži, dobře vypadající, s důrazem na schopnost vést fanoušky k aktivitě. Vše plně odpovídalo trendu, že sportovní svět je plný maskulinity (Stanley, K.; Inderbitzin M.; Plaza D., 2005) a ženy v něm nemají výraznější postavení. Být roztleskávačem bylo v danou dobu prestižní mužskou aktivitou.

Změna začala přicházet pomalu, kdy se roztleskávání dostávalo na školy s koedukovanou výukou. Zde se naskytla příležitost pro ženy, aby rovněž povzbuzovaly své školní týmy. Ženy však byly vnímány spíše jako podpůrná a „okrasná“ součást zápasů, rozhodně ne jako sportovkyně. V polovině dvacátých let došlo k transformaci pohledu na cheerleader. Cheerleading se globálně identifikoval s feminním pojetím, entusiastickým přístupem a fyzickou atraktivitou. Muži se tak dostali do ústraní a často pro ně zůstala vymezená role maskotů, či podpory týmu (př. při stavění pyramid). Roztleskávačka se tak stala symbolem pro krásnou ženu. Ženu, která se nebojí dát své tělo na odiv, má vždy úsměv

¹ Loudilové/Fired up! (2009); seriál Hellcats (2010); Man of the House (2005) a další.

na rtech a je zapálená pro tanec a svůj tým. Názor, který se v dané době utvářel, se stal součástí americké společnosti a ještě nyní často přetrvává (Stanley, K.; Inderbitzin M.; Plaza D., 2005). Je možné ho vysledovat i ve filmové produkci, ve kterých jsou hlavní hrdinky – roztleskávačky - často předkládané jako usměvavé krásné dívky, často naivní, ve vztahu s okouzujícími školními sportovci a také často nafoukané a arogantní.

V současné době je cheerleading v Americe stále velmi feminizovanou záležitostí. Nicméně je zde snaha oddělovat různé větve cheerleadingu a jasně vymezovat, že cheerleading je sportovním odvětvím. Ve sportovním cheerleadingu se zájem obrací na výkon, na splnění obtížných akrobatických prvků, stavění vysokých stuntů a několikapatrových pyramid. Nyní se stávají ženy a muži sobě partnery, aby společně dokázali podat co nejvyšší sportovní výkon. Muži často zastávají pozice základen pro stavbu stuntů či pyramid, ženy pak přebírají roli topů/flyerů (Stanley, K.; Inderbitzin M.; Plaza D., 2005). I přesto ale stále zůstává velký počet tzv. allgirl týmů (členkami jsou pouze ženy).

Cheerleading se snaží nalézt vlastní cestu tím, že jasně identifikuje své specifika. V první řadě se jedná o spirit (radostné nasazení), které je dle Grindstaff a West (2010), základním kamenem cheerleadingu a odděluje ho od jiných sportovních disciplín. Dále pak se jedná o hlubší zaměření na sportovní formu cheerleadingu, jasnou specifikaci pravidel a jeho vymezení vůči jiným sportovním odvětvím. Tuto proměnu by potvrdila i možnost účasti cheerleadingu na Olympijských hrách.

Kulturně-historický kontext v ČR

Založení prvních českých týmů cheerleaders lze datovat na přelom roku 1993 a 1994 při klubech amerického fotbalu Prague Lions a Prague Panthers. V roce 2001 pak byla založena Česká Asociace Cheerleaders, která půl roku poté uspořádala i první Mistrovství České republiky v cheerleadingu (Spáčilová, 2013).

Cheerleading je tedy v České republice relativně mladým sportovním odvětvím a nemá v naší zemi širší historické kořeny. I přes to jeho vstup na českou scénu nebyl vstupem

na pole neorané. Ráda bych zde nastínila kulturní souvislosti cheerleadingu – česky roztleskávání, které v Čechách nacházíme. Předně chci zmínit mažoretkový sport, aerobik a disco – jedná se o disciplíny, které mají v České republice historicky dlouhé kulturní zázemí.

Mažoretky dle Krejčové (2016) se u nás začaly rozvíjet již kolem roku 1970, následně velký rozmach mažoretek přišel v devadesátých letech a trvá dodnes, téměř každé město v České republice má, či mělo svoji mažoretkovou skupinu. I přes to, že zpočátku mažoretky doprovázely spíše dechové orchestry, mnoho souborů našlo i samostatné uplatnění při nesčítném množství oficiálních slavností, sportovních soutěžích apod. Soubory, které se věnovaly mažoretkám, rovněž hledaly cestu, jak svá vystoupení obohatit a mnoho z nich tedy vyzkoušelo i tanec s třásněmi – pompony. Vznikla tedy i samostatné kategorie mažoretkových soutěží s názvem „pompon“. Tato inovace – vzhledem k nedostupnosti materiálů z USA – však nešla cestou amerického sportovního cheerleadingu. Ve své podstatě šlo o výměnu náčiní – taneční prvky byly dynamičtější, skupiny přidaly více poskočných kroků a místo hůlky dívky v ruce držely pompony. Rovněž se začala objevovat i lehká akrobacie – jako jednoduché zvedačky či přemety stranou. Základ pohybu však zůstával v typicky mažoretkových prvcích.

Dalšími sporty, které ovlivnily přijetí cheerleadingu, byl aerobik a jeho taneční zaměření a disco dance – oba sporty mají v Čechách tradici a mnoho týmů soustředících se na děti a mládež pro inovace a zpestření svých vystoupení volilo vzít do ruky pompony. Tanec a prvky v něm však zůstávaly ve většině případů poplatné tanečnímu stylu skupiny.

Všechny mnou výše zmíněné disciplíny lidem, ještě před vstupem sportovního pojetí cheerleadingu, ukazovaly roztleskávačky jako krásné spoře oblečené tanečnice, které svůj tanec doplňují třásněmi. Bohužel na některých skupinách bylo patrné, že sestavy jsou „doplňk“ k soutěžním sestavám dané disciplíny a ne vždy tedy měly vysokou taneční úroveň. Na českých stereotypch o cheerleadingu se rovněž podílí již výše zmíněná filmografie, která se postupně s překladem dostávala do Čech. Mnoho lidí tak cheerleading zaškatulkovalo ještě dříve, než měli možnost zjistit, co dané sportovní odvětví skutečně přináší.

Rovněž je pro naše sportovní diváky těžko pochopitelný a občas špatně vykládaný „spirit“ (radostné nasazení, emoční zaujetí). V České republice nejsou diváci ani sportovci zvyklí na extrémní ventilování emocí (Slepička et al., 2006). Velký úsměv a nasazení je tak často diváky hodnoceno jako přehnané, trapné či vyzývavé a sportovci se tak dostávají do situace, kdy se stydí projevit se jako cheerleader.

V současné době se cheerleading stále více dostává do médií, rozdvojení členské základny v roce 2013 přineslo českému cheerleadingu impulz k navýšení počtu soutěží, zvýšení mediálních aktivit a propagace jednotlivých asociací. Je patrná velká snaha o prosazení cheerleadingu na české sportovní scéně, o nalákání do soutěží i týmy, které se nezabývají pouze cheerleadingem, je snaha prosadit cheerleadingové týmy na velké sportovní akce a zvyšovat povědomí lidí o cheerleadingu. I přesto je cheerleading stále nováčkem mezi sporty a je třeba jej dále cíleně propagovat.

Závěr

V této práci jsem se zabývala problematikou identity sportovce, v našem případě cheerleader. Zjistili jsme, že se jedná o komplexní fenomén, na jehož tvorbě se podílí mnoho vnějších a vnitřních jevů. Jedním z podstatných bodů, které zasahují do tvorby identity sportovce, je názor okolí na danou sportovní disciplínu. Dále pak do formování vstupují identifikační vzory a blízké autority sportovce.

Rovněž jsem zmínila historicko-kulturní souvislosti, které vytváří společenské povědomí o tom, kdo je a kdo není cheerleader. Zmínila jsem podstatné body nejen v kontextu USA, kde se cheerleading zrodil, ale rovněž i v České republice, kde si tento sport postupně buduje své místo. Vyplývá z toho, že cheerleading je sport, který se stále dynamicky vyvíjí. V zemi svého původu prošel několika transformacemi, a tím se měnil i pohled na sportovce, kteří se mu věnují. Každá změna s sebou nesla i dobu, než se jí daná kultura přizpůsobí a začlení jí do společenského povědomí. I v České republice cheerleading bojuje o

nalezení svého místa a jeho americká historie nám ukazuje, že pokud vytrváme, nakonec svoji pozici mezi dalšími sportovními odvětvími získá.

Důležitou otázkou zůstává, zda-li může trenér napomoci k pozitivnímu vývoji identity cheerleaders. V této práci nacházíme několik vodítek, na kterých mohou i trenéři a vedoucí týmů pracovat. Ohledně společenského kontextu je vhodné nepřestávat s edukací veřejnosti a naučit se propagovat cheerleading jako rovnoprávné sportovní odvětví. Pochopení souvislostí s přijetím tohoto sportu v ČR trenérům může pomoci najít vhodnou cestu, jak diferencovat cheerleading od jiných tanečně sportovních aktivit. V rámci práce se samotnými svěřenci by měl trenér mít pochopení pro genderové rozdíly a pokoušet se společností ne vždy vhodně nastavené stereotypy měnit. Trenér by měl být dobrým vzorem pro své svěřence, přivádět je k objektivnímu náhledu na různé módní trendy. Rovněž by měl pomáhat nastolit vhodnou životosprávu a dokázat citlivě pracovat se sexualitou v rámci vystoupení a sestav. Trenér se tedy stává jednou z důležitých komponent při rozvoji osobní identity sportovce. Každý náš trenérský názor, každá kritika sportovce či poznámka by tedy měla být cílena s rozvahou a věděním, jak podstatná úloha v osobním rozvoji našich svěřenců je nám svěřená.

Přehled publikačních zdrojů

BAČOVÁ, V. (2008). Identita v sociální psychologii. In Výrost, J., Slaměník, I. Sociální psychologie. (pp. 109-126). Praha: Grada Publishing, a. s.

GRINDSTAFF, L., WEST E. (2010). Hands on Hips, Smiles on Lips! Cheerleading, Emotional Labor, and the Gendered Performance of "Spirit". *Text and Performance Quarterly* Vol. 30, No. 2.

JOHNSON, CH.M.E. (2015). "Just Because I Dance Like a Ho I'm Not a Ho": Cheerleading at the Intersection of Race, Class, and Gender. *Sociology of Sport Journal*, 32.

JOHNSON B. J.; SAILORS P. R. (2013). Don't Bring It On: The Case Against Cheerleading as a Collegiate Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, Vol. 40, No. 2.

KREJČOVÁ M. (rok neznámý). Historie mažoretkového sportu. [online] In: *www.greslovskavlcata.estranky.cz*. [cit. 2016-07-26] Dostupné z WWW: <http://www.greslovskavlcata.estranky.cz/clanky/historie-mazoretkového-sportu/>

SEKOT, A. (2003). Sport a společnost. Paido, Brno

SLEPIČKA, P.; HOŠEK, V.; HÁTLOVÁ B. (2006) Psychologie sportu. Karolinum, Praha.

SPÁČILOVÁ, M. (2013). Gymnastická příprava v cheerleadingu s využitím balančních pomůcek. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií.

STANLEY, K.; INDERBITZIN M.; PLAZA D. (2005). Masculinity and the Transformation of Collegiate Cheerleading. Philadelphia, PA, American Sociological Association

TORRES-MCGEHEE, T.M. et al (2012). Eating Disorder Risk and the Role of Clothing in Collegiate Cheerleaders' Body Images. *Journal of Athletic Training*, 47 (5).